

”Man blir tvers igjennom skandinavisk”: Nordkurs og nordisk språkforståelse

Úlfar Bragason

De nordiske språkkursene (Nordkurs) har 60 år bak seg. Tusener av nordiske språkstudenter – framtidige lærere og forskere – har hatt anledning til å delta i sommerkurs i dansk, finsk, finnlandssvensk, færøysk, grønlandsk, islandsk, norsk og svensk språk og litteratur i disse årene. NMR finansierer selve undervisningen, det vil si undervisningshonorar, ekskursjoner, etc. Studentene får stipend fra undervisningsdepartementet i sitt hjemland til å dekke (belt eller delvis) kostnader for reise og opphold i forbindelse med deltakelsen. Universitetene som deltar står for kostnader angående lokaler til undervisning og undervisningsutstyr. Det er omtrent 240 studieplasser hvert år som blir delt mellom landene etter et kvotesystem. 32 av disse studieplassene er på et kurs i islandsk ved Islands universitet. Artikkelen handler om studentenes opplevelse av den internordiske innlærings situasjonen ved studiene i islandsk som man hadde som mål å få fatt i i en liten undersøkelse som man gjorde blant studentene på Nordkurs-Island i juni i 2015.

Språk har genom tiderna kommit och gått, och därför ser en del det som helt naturligt att språkträdet ansas på onödiga kvistar. Det finns en tendens att låta de svagare tungomålen dö, så att de livskraftiga och utvecklingsdugliga kan ta över. Vore det inte bra om alla rentav talade samma språk i vår globala värld? Ser man på språken som endast kommunikationsmedel kan liknande tankar verka någotsånär godtagbara, kanske även smått logiska. Ser man på språken som vävar av kunskap, identitet, historia och tankeverktyg framstår resonemangen som mycket ensidiga, rentav korkade.

Slik skrev Niclas Erlin i lederspaltene i den finnlandssvenske avisen *Västra Nyland*, den 2. august 2014 der han tar både opp hvor viktig språkkrøkt egentlig er, og hvor viktig det også er å se på språket ikke bare som kommunikasjonsmiddel, men som kulturbærer. Han slutter sitt resonnement med et velsk ordspråk: ”Ett folk utan språk är ett folk utan hjärta.”

Jeg skal her beskjeftige meg med Nordkurs-samarbeidet som heldigvis har overlevd nedskjæringer i budsjettet til Nordisk ministerråd og den trange tolkningen av *Deklarasjon om nordisk språkpolitikk* som man brukte i evalueringen av enhetene på språkområdet under Nordisk Ministerråd i 2012.

De nordiske språkkursene har 60 år bak seg. Tusener av nordiske språkstudenter – framtidige lærere og forskere – har hatt anledning til å delta i sommerkurs i dansk, finsk, finlandssvensk, færøysk, grønlandsk, islandsk, norsk og svensk språk og litteratur i disse årene. Nordkurs-samarbeidet som har vokst av denne rot, har økt forståelsen både for de skandinaviske grannespråkene og for finsk, færøysk, grønlandsk og islandsk, og gitt utallige lærere med kompetanse til å arbeide blant barn og unge med forståelsen for det nordiske språkfellesskapet.

Nordkurs-samarbeidet har alltid beskjeftiget seg med forståelse av og undervisning i alle samfunnsbærende språk i Norden. Selv om man legger vekt på de skandinaviske språkene som lingua franca i Norden, behøver ikke det å bety at man utelukker andre aspekter. Hvis man utelukkende legger vekt på forståelsen av dansk, norsk og svensk i språksamarbeidet, kan man ikke lenger snakke om det som NORDISK. Man kan heller ikke tale om Norden som "en foregangsregion når det gjelder språksaker".

Nordkurs-samarbeidet er nå mellom nordisk-instituttene ved 14 sentrale nordiske universiteter: Oslo, Bergen, Trondheim, Tromsø, Stockholm, Uppsala, Göteborg, København, Aarhus, Odense, Helsingfors, Reykjavík, Torshavn, Nuuk. Det finske kontoret for internasjonalisering og mobilitet i studier, CIMO, inngår også i samarbeidet.

Hvert år organiseres flere sommerkurs for nordisk-studenter i Nordens språk, litteratur og samfunnsforhold. Kursene har mellom 2,5 og 4 ukers varighet, og leder fram til en skriftlig eksamen som gir 10 studiepoeng. Kursene er ment for alle som studerer nordisk i Norden, også de som studerer ved andre universiteter enn de som inngår i nettverket. Det blir vanligvis arrangert ti kurs hvert år. Dessuten kan nordiske studenter delta i CIMOs internasjonale kurs i finsk. Mer enn halvparten av kursene er bilaterale, mens andre er åpne for studenter fra hele Norden. Det er omtrent 240 studieplasser hvert år som blir delt mellom landene etter et kvotesystem.

NMR finansierer selve undervisningen, det vil si undervisningshonorar, ekskursjoner, etc. Studentene får stipend fra undervisningsdepartementet i sitt hjemland til å dekke (helt eller delvis) kostnader for reise og opphold i forbindelse med deltakelsen (dog ikke fra Island). Universitetene som deltar, står for kostnader angående lokaler til undervisning og undervisningsutstyr.

Målgruppen for Nordkurs er universitetsstudenter. Gjennom at man når

dem i studietiden, i den perioden de former sin profesjonelle identitet, vil det som har med bevissthet og opplevelse å gjøre, komme naturlig, uten at man behøver å agitere eller demonstrativt belære dem. I alle kursene inngår ekskursjoner i kursprogrammet, slik at man kommer seg rundt og får opplevelser. Studentene har alment vært tilfredse med kursene og synes at de er stimulerende og krevende. En del av dem har vært på flere enn et kurs i sin studietid.

Det er blitt arrangert kurs for nordboere på Island fra 1950-tallet. I mer enn 20 år har disse kursene vært holdt hvert år. Det er 32 plasser på kurset, (8 danske, 7 finske, 8 norske, 7 svenske, 2 færøyske). Dette er et 4 ukers kurs. Det blir undervist i 70 timer, 60 timer undervisning i språk og 10 timer i historie og kultur. Man drar også på ekskursjoner til historiske og naturseverdige steder og besøker museer. Den språklige delen består av grammatikk, tekstlesing og praktiske øvelser. I kulturdelen blir hovedvekten lagt på forelesninger om islandsk litteratur og historie, men også natur og samfunnsliv blir behandlet. Før ble det undervist 42 timer i språk og 24 timer i islandsk litteratur i oversettelse. Denne litteraturdelen var svært problematisk, både på grunn av at det ikke fantes nok oversettelser av islandsk litteratur til de nordiske språkene, og fordi ikke alle studentene var forberedt på å diskutere litteratur på skandinavisk. Svensker fordi de ikke hadde lært seg litteraturteori og finner fordi de ikke kunne lese bøkene i oversettelse på sitt eget språk. Dessuten oppfattet studentene ikke at litteraturundervisningen var en del av helheten – kanskje fordi det var andre lærere som underviste i språk enn i litteratur. Strukturen på kurset ble derfor forandret – man tok bort litteraturundervisningen og prøvde å gjøre kulturundervisningen til en mer integrert del av helheten, slik at studentene får inntrykk av at språket er bare en del av en større kultursammenheng. De hadde kommet til Island ikke bare for å lære seg språkstrukturer, men for å lære om den islandske kulturen og utvikle sin egen kulturforståelse. Dette gjelder da de tre kulturelle dimensjonene: 1) kunnskap, 2) følelser og holdninger og 3) regler for oppførsel og konvensjoner. Prøven består av to deler, på den ene siden er det språkoppgaver underveis i kurset og en språktest til slutt. På den andre siden er det et kort essay på et av de skandinaviske språkene om de kulturelle inntrykkene oppholdet på Island har ført med seg for studentene. Når studentene oppholder seg i mållandet har de i prinsippet optimale muligheter for å integrere viten, følelser og adferd i en og samme tilegnelsesprosess. Likevel oppfatter studentene iblant forelesningene om historie og kultur som påklistret. Det er et sikkert tegn på at vi ennå ikke har integrert kulturstudiene bra nok i språkundervisningen i Nordkurs-Island.

En bonus for studentene på Nordkurs-Island er at de lærer islandsk språk og kulturforhold i en gruppe på 32 studenter fra alle de nordiske landene.

Undervisningen er på islandsk og skandinavisk. Kurset bygger derfor på interkulturell kommunikasjon og skulle kunne øke studentenes internordiske språkforståelse. Det er studentenes opplevelse av denne internordiske innlærings situasjonen jeg hadde som mål å se nærmere på en liten undersøkelse som jeg gjorde blant studentene på Nordkurs i juni i 2015.

Vi har selvsagt tidligere spurt studenter om den nordiske nytten av å delta i Nordkurs på Island. "Man blir tvers igjennom skandinavisk", svarte en av studentene for noen år siden. Her er noen eksempler på andre svar fra tidligere:

- "Det var mycket givande att få träffa människor från hela Norden, att öva umgås inte bara på svenska, utan också på norska och danska." (2010)
- "Samarbetet med studenter från alla nordiska länder var utmanande och interessant. Jag tycker att sådana tillfälle spelar en stor roll i främjandet av förståendet av de övriga nordiska språken." (2010)
- "Det var virkelig et internordisk kursus, hvilket var herligt." (2011)
- "Det var fint att lära sig isländska tillsammans med studenter från nordiska länder. Det ble en slags gemenskapskänsla då alla kunde snacka sitt modersmål och förstå varandra." (2012)
- "Både det islandske sprog, men også de andre nordiske sprog blev trænet. Også min viden om andre nordiske lande og deres kultur og identitet er blevet udvidet!" (2014)

Det var som sagt 32 studenter i alt på Nordkurs-Island i 2015: 1 kom fra Færøyene; 9 fra Norge, men av dem var to utvekslingsstudenter fra Belgia og Tyskland, og en var en danske som bor i Norge; 7 kom fra Sverige, men en av dem var utvekslingsstudent fra Russland; 7 kom fra Finland, en av dem ålending, og 8 fra Danmark, men en av dem bor i Norge. Det var 9 menn og 23 kvinner. Det var stor aldersforskjell mellom studentene, de yngste var 21 år gamle og den eldste 58. De fleste var likevel i aldersgruppen 20–30. Dette var langt fra en homogen studentgruppe.

Før Nordkurs begyndte i år hadde studentene selv tatt initiativ til å lage en Facebookside og introdusere seg selv. De kommuniserte for det meste på skandinavisk på Facebook, selv om noen brukte engelsk. Det viste seg at en del kjente hverandre fra før, bl.a. fordi de hadde deltatt i andre Nordkurs. Det viste seg også at de var svært positive til å dra til Island. En sa f.eks. på Facebook: "Góðan daginn! Jeg glæder mig virkelig til at møde jer allesammen og drage på eventyr til Island." Det var mitt og de andre lærernes inntrykk at denne positive atmosfæren holdt seg i gruppen helt til slutt.

I begynnelsen av kurset ble studentene fortalt at vi i løpet av kurset ville

gjøre en undersøkelse av deres inntrykk og opplevelse av å delta i Nordkurs. I løpet av den første uken av kurset ble det for første gang holdt folkemøte etter svensk forbilde ved Nordens hus i Reykjavik. Foreningen Norden deltok i arrangementet, bl.a. med diskusjon om emnet "Den nordiske sprogforståelse – betyder det noget?" Jeg ble bedt om å delta i diskusjonen sammen med en dansklektor og en norsklektor ved Islands universitet. Vi anbefalte studentene å dra til dette diskusjonsmøte, og mange av dem kom. Diskusjonen ble ellers mye farget av at man legger ned norskundervisningen ved Islands universitet, finskundervisningen var allerede nedlagt for noen år siden og svenskundervisningen står for tur. Dessverre er det også mangel på studenter som vil lære seg dansk ved Islands universitet, men dansk er et obligatorisk fag i islandske skoler slik at undervisning på universitetsnivå blir neppe nedlagt enn så lenge. Denne innskrenkningen i undervisningstilbudet i Nordens språk på universitetsnivå har selvsagt for lenge siden vakt bekymringer, og Samarbeidnemnda for nordenundervisning i utlandet advarte allerede på 1990-tallet mot denne tendensen og prøvde å få Nordisk Ministerråd, Nordisk råd og universitets- og instituttledere i Norden til å forstå hvilke konsekvenser dette ville ha for nordisk språkforståelse i lengden, uten noe resultat. Nemnda fikk også laget en utredning: *Undervisning i Nordens språk och litteratur vid universitet och högskolor i Norden* (TemaNord 2003:507). Det hjalp heller ikke. I steden skar NMR og EK-U ned all støtte til Samarbeidnemnda for nordenundervisning i utlandet til tross for masseprotest fra alle verdensdeler. Diskusjonen ved folkemøtet om internordisk språkforståelse og tilbud av undervisning i Nordens språk på universitetsnivå har sikkert fått Nordkurs-studentene som deltok, til å reflektere videre på språksituasjonen i Norden.

Undersøkelsen som jeg gjorde blant studentene var både i form av et spørreskjema om nordisk språkforståelse og kommunikasjonsstrategier som alle de 32 studentene skulle svare på, og i form av intervjuer med syv studenter som ble valgt mer eller mindre på måfå, likevel slik at de representerte de fire landene i Norden (andre enn Island), selvstyreområdene på Færøyene og Åland og de ikke-nordiske studentene som deltok. Med et sideblikk til Lars-Olof Delsings og Katarina Lundin Åkessons forskingsrapport om ungdommens forståelse av dansk, svensk og norsk: *Håller språket ihop Norden?* (TemaNord 2005:573) – ville jeg få fram a) studentenes kjennskap og innstilling til forholdet mellom det nordiske språket som de primært beskjeftiger seg med, og de omkringliggende språkmiljøene, og til det nordiske kulturelle fellesskapet, b) deres opplevelser av denne forbindelsen, bl.a. ved besøk i disse landene, c) den praktiske språkforståelsen gjennom undervisning så vel som i dagliglivet under et (relativt) langvarig opphold, d) kunnskap av mer spesifikk/analytisk

karakter om målspråket, og e) etablering av et personlig, nordisk nettverk gjennom varige vennskap med deltakere fra andre nordiske land.

Man må ta forbehold når det gjelder resultatene av denne lille undersøkelsen: for det første kan man forvente et ganske positivt resultat hos studenter som fra før er positive til interkulturell kommunikasjon, og for det andre at dette er et svært lite utvalg studenter.

Når man tar Delsings og Åkessons resultater i betraktning, var det underlig at den ene færøyingen som deltok i kurset, var den eneste studenten som fra begynnelsen insisterte på å bruke engelsk som annet språk – andre sa at de bare brukte engelsk når den internordiske språkforståelsen haltet. Selv hadde færøyingen lært seg dansk og mente at han ofte var i Danmark. Men sikkert har det hatt sin innvirking at han hadde studert i Scotland og der studerte han økonomi, ikke filologi. De fleste andre studenter hadde studert språkfag, lingvistikk eller media og kommunikasjon. Ellers var det i samsvar med Delsings og Åkessons resultat at alle andre hadde mest problemer med å forstå danskene, ikke minst dansk uttale. Danskene hadde derimot mest vanskelig med å forstå svensk. Studentene hadde mange erfaringer med å ha vært i andre nordiske land enn sitt hjemland og ha kontakter der. De framholdt at de mest kommuniserte seg imellom på skandinavisk utenfor universitetet – selv om de iblant gikk over til engelsk. De sa også at de helst brukte engelsk til å kommunisere med islendinger. Iblant prøvde de å snakke islandsk og var positivt overrasket over at islendinger gjerne snakket med dem på islandsk selv om det ikke gikk så lett. En forklaring på at studentene faktisk prøver å bruke språket selv om de ikke kjenner det godt, er at de får i oppgave å kommunisere med islendinger – dvs. bruke undervisningsmaterialet *Íslenskuborpið* (islenskuthorpid.is/) som skal gjøre det lettere for studenter å få mulighet til å snakke islandsk som annet språk, bl.a. ved å gjøre islendinger vennlig innstilte til å bruke islandsk når de snakker med utlendinger.

Når det gjaldt intervjuene, var resultatet liknende. Studentene var også svært positive til å ha deltatt i Nordkurs. De fleste var kjent med språksituasjon i Norden fra før og syntes den interspråklige kommunikasjonen hadde gått fint. Deres strategi når de ikke ble forstått, var å gå over til engelsk. Det gjorde de også overfor islendinger. Ellers syntes de bøyningssystemet i islandsk var vanskelig. Men dette behøver ikke å ha vært deres erfaring. Det er en av mytene om islandsk – det sier islendinger også, og de prøver å få utlendinger til å si det samme! Studentene likte seg også på Island. En av studentene sa: "Island kjennes som mitt hjem."

Som nevnt før, skulle studentene levere inn et essay. Blant emnene de kunne velge å reflektere over, var deres erfaring med internordisk språkforstå-

else. Det var interessant å se hvor positiv erfaringen deres i bunn og grunn var. Jeg velger å referere to av dem. En danske som har bodd i Norge og har jobbet for Foreningen Norden sier:

At være på Nordkurs er ikke bare et studie i det islandske tungemål, men også et intensivt kurs i internordisk nabosprogforståelse. Efter en måneds tid, har man ikke blot fået en grundig indføring i islandsk, men også i dansk, norsk og svensk. Det viser sig hurtigt, at der skal meget lidt til førend man er på et niveau, som overgår ens engelskkundskaber. Man bør derfor satse på skandinavisk frem for engelsk som lingua franca i Norden.

En finne som har studert svensk, men ellers hatt få muligheter til internordisk kommunikasjon sa: "Internordisk språkförståelse fungerar på denna kurs som det borde fungera. ... Jag trodde att jag kom till Island för att lära mig bara isländska. Det har jag också gjort, men samtidigt har jag lärt mig förstå de skandinaviska språken bättre." När man ser karakterene som studentene fikk for sine islandskstudier, så kan man gi disse studentene rett – de lærte seg en hel del islandsk.

De andre studentene hadde også den samme positive erfaringen som de to ovenfor nevnte fra den interkulturelle kommunikasjon og internordiske språkförståelse på Nordkurs-Island i 2015. I evaluering av kurset sa en av studentene: "Der kan ikke herske tvivl om, at kursister på Nordkurs ikke bare kommer hjem med 10 ECTS i islandsk sprog, men også med meget bedre kundskaber i skandinavisk." (2015) og en annen sa:

Vi blir således inte bara svenskar, danskar, norrmän, islänningar, finländare och färingar – vi blir nordbor. Och det är något jag anser att vi bör vårda. Speciellt efter denna kurs, då jag själv fått erfara det magiska med detta. Därmed är det också så viktigt att vi fortsätter att arbeta för, och politiskt satsa på att öka den nordiska språkförståelsen mellan länderna. (2015)

Etter kurset skrev en av studentene om sin post Nordkurs-depresjon på Facebook.

Så skulle jag bäst beskriva det tillstånd jag befinner mig i just nu. Plötsligt lever jag utanför den bubbla av makalöst vettiga och trevliga, nordiska lingvister som jag tillbringat senaste månaden i, och det känns tomt. När

jag satt ensam på flygbussen från Keflavík den där blåsregniga måndagen i juni, ifrågasatte jag mig själv och mitt val att överhuvudtaget åka till Island. När jag satt på samma flygbuss tillbaka hem i natt kände jag istället en stark ovilja att någonsin åka därifrån. Tänk vad mycket som kan hända på fyra veckor ändå. Jag vill verkligen tacka er alla för en fulländad internordisk upplevelse. ... Puss och kram – som fan.

Jeg kunne la disse studentene ha det siste ordet. Jeg er helt enig med dem i at vi burde satse på å bruke nordens språk i vår kommunikasjon i Norden. Om det blir mulig i framtiden, må vi øke undervisningen i ALLE Nordens språk, ikke bare de skandinaviske, og på forskjellige nivå. Vi må også jobbe med de holdninger folk har til disse språkene. Det er ikke å vente at alle er så positive til å bruke Nordens språk i kommunikasjonen seg imellom og er så innstilt på nordisk språkforståelse som disse Nordkurs-studentene. Vi må også finne nye metoder til å gjøre det generelt lettere for nordboere å lære seg hverandres språk. Det hjelper ikke stort å sende 240 studenter til Nordkurs hvert år – selv om det hjelper en del. Særlig når studentene deler denne positive erfaringen med andre i sitt arbeid framover og i livet forøvrig.

Her kommer jeg til et *post scriptum*. Vi har i omkring 15 år arbeidet med å lage kurs i islandsk som andrespråk på nettet. Fra begynnelsen var disse kursene ikke tenkt som rene språkkurs, men som kurs i kulturelle og språklig kommunikasjon. Det første kurset i *Icelandic Online* (icelandiconline.is) ble ferdig i 2004. Vi har laget i alt 6 kurs. Nå holder vi på med den andre generasjonen av disse kursene. I de 10 årene som kursene har vært åpne, har vi hatt 150.000 registrerte brukere, 50.000 av dem er aktive nå. Vi har ikke fått lov til å bruke *Icelandic Online* som innføringskurs for Nordkurs-Island, men vi bruker det både som innføring til våre internasjonale sommerkurs i islandsk og til islandsk som andrespråk ved Islands universitet. Dette har vist seg å være et veldig godt undervisningsmateriale; studentene har lært seg svært mye ved selvstudier og resultatene er fine. Det er klart at ingenting kommer i stedet for undervisning av en ypperlig lærer i det miljøet der språket blir brukt som dagligspråk. Men internettkurs i alle nordiske språk ville gjøre språkstudiene lettere for de fleste. Derfor bør man satse på å produsere slike kurs – ikke bare i islandsk. Det har nå færøyinger forstått og de holder på å lage *Faroese Online*. Det har finlands-svensker også forstått og skal nå begynne med å lage *Finland Swedish Online*. Og dette burde alle i Norden forstå. NMR bør ta et standpunkt i denne saken (som Samarbeidsnemnda for Norden-undervisning i utlandet allerede har gjort) og satse penger på kurs i Nordens språk på internett. Slik satsning ville være til stor nytte for folk flest i Norden, både dem som

er født her og innvandrere, men også for de mange utenfor Norden som vil lære seg Nordens språk, og øke sin reelle ferdighet i disse språkene. Det ville være av stor betydning for å fremme nordisk språkforståelse.

Summary

Summer courses in Scandinavian languages for Nordic students at universities in the Scandinavian countries have been offered for sixty years, since the 1950s. For about fifty years the courses have received funding from the Nordic Council of Ministers. Every year about 240 students have the opportunity to attend summer courses in Danish, Faroese, Finnish, Greenlandic, Icelandic, Norwegian and Swedish. The article discusses a survey of the experience of 32 students on a Nordkurs course at the University of Iceland in June 2015, and their views of the value of such courses for their knowledge of Scandinavian languages, and their understanding of Nordic languages other than their own.

Úlfar Bragason er professor ved Árni Magnússon-instituttet i islandske studier i Reykjavík.

Emneord: Nordkurs, undervisning i Nordens språk, nordisk nytte

Bibliografiske oplysninger

Bragason, Úlfar, 2016: ””*Man blir tvers igjennom skandinavisk*”: Nordkurs og nordisk språkforståelse” I: Torbjørg Breivik (red.) *Sprog i Norden 2016*, s. 79-88.

<http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/index>

©Forfatterne og Netværket for sprognævnene i Norden
